

4. GEREFORMEERDE LEER EN DEPRESSIVITEIT

Drs H. Smit

I. WEERGAVE

De gereformeerde paradox

Het verband tussen gereformeerde leer en depressiviteit is op een indringende manier aan de orde gesteld door Aleid Schilder in haar boek "Hulpeloos maar schuldig" (Kok, Kampen, 2e druk 1987). Dit boek draagt de veelzeggende ondertitel "Het verband tussen een gereformeerde paradox en depressie". De gereformeerde paradox (= innerlijke tegenstrijdigheid) is in de hoofdtitel eigenlijk al onder woorden gebracht en wordt door Aleid Schilder als volgt breder uitgewerkt: Ten gevolge van de zondeval is de mens hulpeloos geworden en buiten staat het goede te doen. Toch gaat de gereformeerde leer vervolgens uit van de persónlijke verantwoordelijkheid van die mens. Hij is 'gevangen in kwade wil'. Hij zit vast, is gepredestineerd, maar wordt tegelijk aansprakelijk gesteld. Zijn onmacht is schuld, maar hij is geheel 'onmachtig' daaraan iets te doen of te veranderen. In dit leer-element hebben we te doen met een grote 'depressogene factor' (= een depressie-verwekkende kracht) (25 vv.).

Vervolgens gaat Aleid Schilder breder in op de 'depressogene factoren' in de gereformeerde leer, waarbij zij zowel de kerkgeschiedenis als de inhoud van de drie formulieren aan een beknopt onderzoek onderwerpt en het zoeklicht nog speciaal richt op de Vrijgemaakte kerken. Daarnaast geeft ze een uiteenzetting van enkele theorieën en modellen die in de psychologie zijn ontwikkeld en ontworpen, waarbij de namen Seligman en Beck van dominerende importantie zijn. Tenslotte laat zij zien hoezeer de leer-elementen en de psychologische theorieën in elkaar grijpen en in samenhang zijn te brengen. In het historisch overzicht worden tegenover elkaar gesteld de stromingen die de menselijke onmacht strikt handhaven aan de ene zijde, en de stromingen die aan het 'humanum' het vermogen tot recht kiezen en recht handelen wensen toe te kennen aan de andere zijde. Anders geformuleerd: de stromingen die Gods verkiezing zien als de enige bron van geloof en heiliging aan de éne kant, en de stromingen die Gods verkiezing zakelijk laten volgen op de keus-ten-goede, welke de mens uit kracht van wat (nog) aan positiefs in hem gevonden wordt voltrekt aan de andere kant. De stro-

mingen worden gemarkeerd door namen en instanties. Aan de ene zijde vinden we: Augustinus - Luther en Calvijn - de gereformeerde konfessies uitlopend op de strenge leer van de Dordtse Leeregels - het orthodoxe protestantisme met als uitlopers de Vrijgemaakten en de Gereformeerde Gemeenten Aan de andere zijde komen we tegen: Pelagius - Arminius en de remonstranten - vele als 'vrijzinnig' gekwalificeerde stromingen (35-47).

Depressogene factoren in de gereformeerde leer

De depressogene factoren in de - vooral door de vrijgemaakte gereformeerden en enkele andere streng-orthodoxe formaties gehandhaafde - gereformeerde leer kunnen met name in de volgende leerstukken worden aangewezen:

- a. de mens is niet in staat Gods wet volkomen te houden, maar van nature geneigd God en zijn naaste te haten (Heidelbergse Katechismus, zondag 2, antwoord 5);
- b. hij is zo verdorven geworden, dat hij geheel onbekwaam is tot enig goed en geneigd tot alle kwaad (zondag 3, antwoord 8);
- c. toch doet God de mens niet onrecht, als Hij in zijn wet van de mens eist, wat deze niet doen kan (zondag 4, antwoord 10);
- d. wij zijn niet in staat aan Gods gerechtigheid te voldoen, maar maken de schuld dagelijks meerder (zondag 5, antwoord 12,13);
- e. Christus is de enige middelaar en verlosser, in wiens heilvolle gemeenschap wij mogen staan door het geloof, maar ook dat geloof is weer een uitsluitende gáve van God door de Heilige Geest (zondag 7, antwoord 20, 21; zondag 25, antwoord 65);
- f. de erfzonde is ons aller deel: een verdorvenheid van de gehele natuur, reden genoeg voor God om het menselijk geslacht te verdoemen (Nederlandse Geloofsbelijdenis, artikel 15);
- g. God heeft Zich barmhartig betoond door uit het verderf te trekken en te verlossen degenen, die Hij in zijn eeuwige en onveranderlijke raad uit loutere goedheid verkoren heeft in Jezus Christus, onze Here, zónder in het minst te letten op hun werken. En Hij heeft zich rechtvaardig betoond, doordat Hij de anderen laat in de val en het verderf, waarin zij zichzelf gestort hebben (artikel 16);
- h. het geloof zèlf rechtvaardigt ons niet, maar het is maar een middel, waarmee wij Christus, onze gerechtigheid, omhelzen (artikel 22);
- i. ook al willen we niet ontkennen, dat God de goede werken beloont, toch houden we vast, dat Hij zijn eigen gáven kroont door zijn genáde! (artikel 24);
- j. de oorzaak of schuld van het ongelooft en van alle andere zonden is volstrekt niet in God maar in de mens gelegen. Het geloof in Jezus Christus echter en het behoud door Hem is een genadegáve van God (Dordtse Leeregels, I, 5).
- k. dat God aan sommigen in de tijd het geloof schenkt, aan anderen niet, komt voort uit zijn eeuwig besluit, waarin zich aan ons voordoet de diepe, barmhartige en tevens rechtvaardige onderscheiding van de mensen, die allen in éénzelfde

toestand van verderf zijn (I, 6);

l. deze verkiezing geschiedt niet uit het voorgeziene geloof en de geloofsgehoorzaamheid, heiligheid of een andere hoedanigheid of gesteldheid ..., maar töt het geloof en de geloofsgehoorzaamheid, töt heiligheid (I, 9);

m. de verdorvenheid is van Adam af over al zijn nakomelingen gekomen niet door navolging, zoals de Pelagianen hebben geleerd, maar door voortplanting van de zondige natuur (III/IV, 2);

n. wat het licht der natuur en de wet niet kunnen doen, dat doet God door de kracht van de Heilige Geest en door het Woord of de bediening der verzoening, dat is het evangelie van de Messias (III/IV, 6);

o. dit is nu de wedergeboorte, de vernieuwing, nieuwe schepping, opwekking uit de doden en levendmaking niet zwakker of geringer dan de schepping of de opwekking van de doden (III/IV, 12) (50-54).

Als we dit alles samenvatten, komen we tot deze slotsom: al het goede is uit God, niet uit de mens! Totale onmacht bij de mens. Toch wordt hem de schuld toegerekend! Toch wordt van hem geëist wat hij niet doet kan! Hulpeloos maar schuldig!

Nu is het zo dat de gedachten en gevoelens die bij ons opkomen in de omgang met de mensen en vanuit de ervaring, die we met onszelf en anderen opdoen, niet overeenkomen met die absolute negativiteit van de gereformeerde geloofsleer. We zijn over onszelf en anderen vaak best wel tevreden. We vinden dat we bepaalde dingen heus niet slecht hebben gedaan. Enzovoort. Het streng gereformeerde eist dan van ons dat we onze spontane gedachten en gevoelens geheel en al buiten spel zetten. We mogen ze niet vertrouwen en er geen stem aan toekennen! En daardoor komt ons geloof geheel geïsoleerd te staan ten opzichte van ervaring en gevoel. Het wordt een burcht zonder toegangen. Deze stand van zaken leidt nog te meer tot een desintegratie van de persoon. Ook bemoedigt zij zeer de therapie, met name het cognitieve aspect van die therapie, waarin immers wordt gepoogd een verandering aan te brengen in de denkstructuren, die aan de depressiviteit ten grondslag liggen. Het streng gereformeerde stelt ons geloof immers op een onbenaderbare plaats en maakt het onbespreekbaar!

Depressie

Aleid Schilder bespreekt vervolgens enkele psychologische theorieën die de nadruk leggen op de cognitieve aspecten en uitgaan van de stelling: "Wat je denkt bepaalt wat je voelt".

Seligman ontwikkelde de theorie van de aangeleerde hulpeloosheid. "Wanneer een organisme een traumatische ervaring ondergaat die het niet kan beheersen, neemt zijn motivatie om ten aanzien van latere traumatische ervaringen te reageren àf". Bij mensen geldt dat ook. Bij hen komt het dan tot lijdelijkheid en apathie, gegrond in de overtuiging dat handelen geen zin heeft. Het centrale punt is het onbeheersbare van de situatie. In die weg kan het komen tot een depressie.

Later werd aan deze theorie het element van de attributie als nodige aanvulling toegevoegd. De vraag is namelijk van belang of iemand de onbeheersbaarheid van de situatie intern of extern attributeert, dat wil zeggen: of hij haar toeschrijft aan eigen tekortkomingen en gebreken of aan factoren buiten de eigen persoon (die dus ook door anderen niet te beheersen zijn). Alleen bij de interne attributie treedt een laag zelfbeeld op, een typisch depressieverschijnsel! Verder ontdekte men dat de belangrijkheid van de niet te beheersen gebeurtenis een grote rol speelde in het geheel.

Depressie kan zich uiten in symptomen op vier niveaus: motivatie (passiviteit), cognitie ("Mijn pogingen hebben toch geen effect"), emotie (neerslachtigheid) en zelfbeeld (laag) (61-66).

Beck ontwikkelde een model van depressie. Hij ziet cognitieve distorties, vervormingen in het denken, als eerste schakel.

De belangrijkste begrippen uit het model van Beck zijn de cognitieve triade, de denkfouten en de schemata. De cognitieve triade houdt in dat depressieve personen negatief aankijken tegen zichzelf, hun omgeving en de toekomst. De cognitieve triade wordt in stand gehouden door denkfouten die over het algemeen de volgende elementen in zich hebben: willekeurige gevolgtrekking ("Hij nodigt mij uit uit medelijden"); selectieve abstractie ("Als één element is mislukt, heb ik de zaak totaal verknoeid"); personalisatie ("Als de kinderen ruzie hebben, ligt dat aan mijn slechte manier van opvoeden"); absoluut en dichotoom denken ("Als er na een dag hard werken één klus is blijven liggen, dan betekent dat, dat ik slecht gewerkt heb").

Deze denkfouten komen weer uit een dieper liggend schema, een nogal stabiele cognitieve structuur, die impliciet eigenlijk alles al bevat wat in de denkfouten expliciet naar voren komt. De inhoud van een schema wordt onder meer gevormd door assumpties, vooronderstellingen, die iemand meestal impliciet hanteert bij het beoordelen van situaties. Zulk een impliciet gehanteerde vooronderstelling kan bijvoorbeeld neerkomen op de these: "Als ik kritiek krijg, ben ik waardeeloos". Men heeft te rekenen met uitgesproken depressogene assumpties!

De verbinding

Nu kan men de genoemde elementen van de gereformeerde leer en de elementen van de psychologische theorieën op een frappante manier als het ware in elkaar schuiven. Het gaat dan om zo te zeggen naar één depressieschema toe! Men kan de theorie van de aangeleerde hulpeloosheid in verband brengen met de leer van onze onbekwaamheid tot enig goed. Vervolgens kan men het element van de interne attributie in rapport brengen met de these, dat de oorzaak of schuld van het ongelooft en van alle andere zonden volstrekt niet in God maar in de mens gelegen is. Men kan een verband leggen tussen de cognitieve triade en de gereformeerde leer omtrent de zondige en schuldlige mens, de wereld die in het boze ligt en het toekomende strenge oordeel van God over de goddelozen. De denk-

fout van de verabsolutering van een mislukt element kan men in direkt verband brengen met de leer, dat "de gedachtenis van één zonde genoeg is, dat ons werk van God verworpen zou worden" (NGB artikel 24).

Inderdaad, als op één van onze werken ook maar kritiek te oefenen valt, zijn we waardeloos in Gods ogen! - vergelijk dit met het gezegde over assumpties! We zouden nog verder kunnen gaan met de integratie van psychologische theorie en gereformeerde leer. Maar het tot nu toe gezegde zal genoeg zijn. Aleid Schilder vat haar eigen betoog onder de wel zeer pakkende hoofdjes "Opdracht tot neerslachtigheid" (Leer van de ellende), "Leer der hulpeloosheid" (Leer van de verlossing door Christus alléén), "De onvervulbare wet" (het stuk van de dankbaarheid) samen (74-82).

De gereformeerde leer wordt bij Aleid Schilder inderdaad één groot samenstel van depressogene factoren!

De andere kijk

Aleid Schilder stelt voor te komen tot "Een andere kijk" (83 vv).

Het verbaast ons niet dat zij ons stuurt in semipelagiaanse richting: de mens heeft het vermogen zich open te stellen voor Gods genade en met die genade samen te werken. De 'aangeleerde hulpeloosheid' zou dan vervallen. Verder zou Aleid Schilder de genade-leer willen moderniseren. Vergeving der zonden wordt dan dat God ons met al onze tekortkomingen en gebreken in gunst aanvaardt en liefheeft, wat dan tot gevolg zou mogen hebben dat ook wij zelf ons mogen aanvaarden en liefhebben en positief beschouwen met al onze zonden en tekortkomingen. Een totale zelfaanvaarding.

Deze positieve integratie van onze gebreken in het geheel van ons mensenleven zou alle gespletenheid en alle donker aankijken tegen onszelf uitbannen en daarmee een massaliteit van depressogene factoren opheffen! De totaliteit van onze persoonlijkheid zou intact blijven, wat Aleid Schilder dan weer vrijmoedig in verband brengt met het bijbelse begrip 'haplous' (éénvoudig, ongedeeld, één-stuk), aldus religie en psychologie met elkaar harmoniërend. 'Heiliging' wordt geparenteerd aan 'heel-making'. De therapie zoekt Aleid Schilder, evenals de door haar aangevoerde leermeesters, allereerst in het cognitieve, dus in het bezig zijn tot verandering van denken bij depressieve patiënten (90-110), waarbij de behandelende psycholoog/psychiater er niet voor moet terugdeinzen met alle voorzichtigheid en na voldoende vertrouwen te hebben gewonnen ook het terrein van de geloofsvooronderstellingen te betreden.

II. KOMMENTAAR

Goedkope kritiek

We zouden ons van hetgeen Aleid Schilder zegt op een al te goedkope manier kunnen afmaken. Dat zou op diverse manieren kunnen gebeuren.

a. We zouden ons kunnen werpen op de onorthodoxe 'nieuwe kijk' die Aleid Schilder ons voorstelt, dus op haar semipelagianisme en op de integratie van goed en kwaad in de ene persoonlijkheid. Inderdaad acht ook ik die oplossingen onaanvaardbaar. Maar we moeten wel bedenken dat een verkeerde therapierichting nog niet altijd betekent, dat ook de diagnose de overweging niet meer waard is. En bij die diagnose denk ik dan niet zozeer aan de gereformeerde leer op zichzelf genomen als wel aan de wijze waarop ze in de geschiedenis van de kerk in prediking en onderwijs verwerking en uitwerking gevonden heeft.

b. We zouden ons ook van het probleem kunnen afmaken door eenvoudig op te merken, dat de leer van het evangelie niet 'naar de mens' is en dat dit 'niet naar de mens' ook in het psychische zijn uitwerking niet zal missen. Elke depressiviteit waarbij een verband met de gereformeerde leer zou kunnen worden aangetoond, wordt dan een-voudig een bepaalde vorm van het bijbeide 'aanstootnemen' aan het evangelie. Dat is al te lakoniek gekonkludeerd en daarmee als liefdeloos te kwalificeren. Men dient ook te bedenken dat Aleid Schilder zich heeft beziggehouden niet met de gevolgen van het aanstoot-nemen aan de gereformeerde leer, maar juist met de consequenties, welke de aanvaarding van die leer met zich heeft meegebracht. 'Aanvaarding' en 'aanstoot-nemen' kunnen dichtbij elkaar liggen en in elkander overgaan, maar toch dient men zich te houden voor een al te simpel verweer tegen hetgeen Aleid Schilder heeft aangevoerd. Iedere predikant die enige ervaring heeft opgedaan, heeft wel eens depressieve mensen ontmoet die vast zaten in de gedachte, dat ze niet uitverkoren waren of dat ze de zonde tegen de Heilige Geest bedreven hadden. In zulke gevallen werd dan nogal vlug opgemerkt - veelal ook terecht - dat men deze moeiten eerder als psychisch dan als geestelijk diende op te vatten, maar de vraag bleef dan toch kwellen langs welke weg de patiënten er dan toch blijkbaar gemakkelijk toe kwamen voor hun psychische problemen déze - en juist deze - geestelijke projectie te 'kiezen'.

We dienen onze weg dus in nederigheid te kiezen en voorzichtig voort te gaan. In die voorzichtigheid moeten we ons realiseren hoe we met de verschillende "elementen" van de leer hebben om te gaan in prediking en onderwijs, zonder daarbij te ontkennen dat de mogelijkheid tot een 'depressogeen' optreden aanwezig is! In die voorzichtigheid willen we dan toch enkele kritische opmerkingen laten horen!

Menselijke onmacht

Men mag de boodschap van het evangelie niet maken tot een geïsoleerd complex van mededelingen omtrent onze onmacht! Hierbij leg ik de nadruk zowel op "geïsoleerd" als op "mededelingen" (tegenover "boodschap"). Wat ik bedoel, wil ik met behulp van een belangrijke geschiedenis duidelijk maken. Ik denk aan **Hand. 3:1-10**. Uit kracht van de macht-volle presentie (de "naam") van Jezus Christus beveelt Petrus de verlamde: "Wandel", waarbij hij hem - letterlijk en

geestelijk - de hand reikt. De verlamde springt op en volgt de twee apostelen de tempel in, "lopende en springende en God lovende".

In deze geschiedenis vormt de totale onmacht van de verlamde tot lopen een onmisbaar element. Zij is om zo te zeggen de 'keerzijde' van het machtsbetoon dat van Christus' presentie uitgaat. Zij vormt al evenzeer de achtergrond van de lof die aan God wordt toegebracht. De macht van Christus kwam op de verlamde allereerst toe in het 'onmogelijke' bevel om te wandelen - iets waartoe een verlamde niet in staat is! En aan dat bevel heeft hij gehoor gegeven - ook al iets 'onmogelijks', dat zich toch realiseerde!

De onmacht van de verlamde heeft dus een belangrijke functie in de geschiedenis: zij beklemtoont het unieke van Christus' macht en zij vormt de achtergrond van de lofzang aan God. Maar zij vormt niet de boodschap van het evangelie! Zij kan alleen in het verband van die gehele blijde geschiedenis op de rechte wijze functioneren. Isoleert men de mededeling-van-onmacht uit het geheel, dan is de evangelieboodschap verloren gegaan! Het gaat om de boodschap-van-heil, zoals deze in het bevel van de apostel naar voren komt!

Nu de uitwerking van deze 'beeld-geschiedenis': Aleid Schilder isoleert in haar overzicht van de gereformeerde leer alle 'mededelingen van onmacht' uit het geheel. Zeer frapperend is bijvoorbeeld dat zij in **Zondag 3, antwoord 8** het "tenzij wij door de Geest Gods wedergeboren worden" niet laat meetellen. Daarmee negeert zij ook volledig het feit, dat de Katechismus het evangelie van de enige troost - Zondag 1 - als inzet en uitgangspunt heeft. Reduceert men de boodschap-van-het-evangelie tot een mededeling-van-onmacht, dan past men een 'isolering' toe die inderdaad 'depressogeen' kan werken! Het 'stuk der verlossing' wordt 'leer der hulpeloosheid'. De prediking over bijvoorbeeld **Zondagen 2 t/m 4** - het 'stuk der ellende' - moet telkens uitlopen op een beklemtoning van het unfeke van de 'enige troost' van **Zondag 1** en op de lof van Gods genade in Christus. Zij mag nimmer aanleiding geven tot een tegenspraak van het evangelische bevel tot geloof en bekering (zoals de verlamde bij de Schone Poort zich niet mocht betoepen op zijn onmacht, toen Petrus' bevel tot hem kwam)! Hiermee zal de bedoeling van dit onderdeel duidelijk zijn: De boódschap van het evangelie mag niet worden tot een geïsoleerd complex van mededelingen over onze onmacht!

Goddelijke verkiezing

Het omgaan met hetgeen de Schrift ons zegt over de verkiezing Gods moet het karakter hebben van een omzien in blijde verwondering! Hier herhalen we wat al eerder naar voren is gebracht.

Ef. 1:4 - "Hij heeft ons immers in Hem uitverkoren vóór de grondlegging der wereld" - is bedoeld als een bekráchtiging van de gemeenschap der gelovigen in Efeze (en omstreken). Paulus wil zeggen dat hun staat van gelovigen niet afhankelijk is van de ups en downs van de tijd en geschiedenis, daar ze immers in God

'dateert' van vóór de grondlegging der wereld! Evenmin is de staat van gelovigen afhankelijk van hun eigen keuskracht en geloofspotentie, daar ze immers mogen terugzien vóórder dan de dag van hun tot-geloof-komen tot het vóórtijdelijke van Gods welbehagen. Wanneer men de uitverkiezing neemt als inzet en uitgangspunt voor alle geloofsoverwegen, dan raakt men alleen maar af van de geloofsweg! Mijn vader heeft dat eens kras onder woorden gebracht tegenover een jongeman, die hem vroeg hoe hij eigenlijk moest te weten komen of hij uitverkoren was. Mijn vader zei toen: Dat is jouw departement helemaal niet. Jij moet gehoorzamen aan de boodschap van geloof en bekering, die ik je nu breng! Terecht!

Aleid Schilder concentreert zich op de overweging dat het behoren tot het getal der uitverkorenen geheel buiten onze macht valt en dat toch tegelijk het niet-verkoren-zijn ons als schuld zou worden aangerekend! Tussen haakjes: Schuldig staan aan het niet-verkoren-zijn is geen 'item' van de gereformeerde leer! Maar afgezien daarvan: deze overweging voert ons buiten de orde die ons bij ons geloofsoverwegen gesteld is. Men is de Zoon gehoorzaam of men is Hem ongehoorzaam - **Joh. 3:36**. De gehóórzame gelóvige mag dan ómzien in blijde verwondering naar de verkiezing Gods. Ook zijn gelóóf is een gave van de God van het welbehagen - **Ef. 2:8**.

Onmacht en schuld

Men frustreert het verband tussen onmacht en schuld, als men de onmacht telkens weer voorstelt als een mechanisch gegeven in een sub-etisch kader. Men mag de ongelovige met zijn onmacht-ten-goóde niet vergelijken met een baby, die nu eenmaal de 250 kilo van de eisen van God niet kan opheffen! Deze vergelijking blijft immers geheel en al besloten in het fysieke gebied, ver beneden het terrein van het morele waarop plaats is voor verwijt en schuld! Vanuit deze voorstelling van zaken komt men gemakkelijk tot de stelling dat het verband tussen onmacht en schuld een "depressogene faktor" is en - simpel gezegd - totaal onredelijk. De bijbel spreekt anders.

Aan de ene zijde is daar een reeks van getuigenissen die alle onze onmacht en totale afhankelijkheid beklemtonen: de vloek over allen die het van werken der wet verwachten (Gal. 3:10); het geloof als niet uit óns maar als gave van God (Ef. 2:8); de volstreekte noodzaak van de wedergeboorte uit water en Geest (Joh. 3:3). Daarbij hebben we ook aandacht te geven aan een andere reeks van getuigenissen die het beeld van de baby met zijn 250 kg. geheel omverwerpen: het gebod van God is niet zwaar (Deut. 30:11; 1 Joh. 5:3); de verwóndering van Jezus over het ongelooft van Nazaret (Mark. 6:6); de ondergang van Jeruzalem vanwege zijn ónwill zich te laten vergaderen (Luk. 13:34). Het is voor de mens Gods blijkbaar een verbijsterende zaak dat de zondaar niet kán doen en weigert te doen wat vlak voor hem ligt en wat van Godswege zó vanzelfsprekend is gemaakt! Naast de onmacht, het gebrek aan potentie-ten-goede, is daar ook de

önwil, de krachtige keuze van het kwade. Blijkbaar mag men twee thesen niet van elkaar scheiden: "Zij konden het niet willen" en "Zij wilden het niet kunnen". Wanneer de hoorder van de prediking zich gaat aanstellen, alsof hij de baby is die in dat sub-ethische gebied geen verwijten verdient en niet schuldig te stellen is, en wanneer hij dan verneemt dat hij nota bene toch schuldig verklaard wordt, en wanneer hij door het één en het ander in een depressie terecht komt, dan is dat te wijten aan een door en door venijnige vervalsing van zijn echte positie. Hij is niet de 'zielige figuur' maar de schuldige. Zijn onmacht is nooit van zijn onwíl te isoleren! Men dient dus heel wat voorzichtiger met de term 'paradox' om te gaan dan Aleid Schilder doet!

Gereformeerde belijdenissen

De belijdenisuitspraken kunnen wél als 'richting-wijzend' optreden voor de prediking, maar ze kunnen niet de tekst voor de prediking vormen.

Met de gemaakte kritische opmerkingen zijn we nog niet af van de belangrijke vraag of de gereformeerde belijdenissen niet zélf door haar inhoud en formulering aanleiding geven tot een gedachtenvorming, die depressogene elementen in zich bevat!

Geeft de Heidelbergse Katechismus met zijn scherp doorgevoerde scheiding tussen de drie 'stukken' geen aanleiding tot een gedachtegang, waarbij men de gewraakte isolering (zie het gestelde onder het kopje "Menselijke onmacht") toepast en de 'önmacht-der-ellende' tòch tot uitgangspunt gaat maken van zijn geloofsverwegingen?

Hebben de Dordtse Leerregels het duidelijke boodschap-karakter van bepaalde schriftgegevens niet omgebogen tot een konstaterende afstandelijke vaststelling omtrent een bepaald aantal uitverkoren mensen en hebben ze er zodoende niet aan meegeewerkt, dat de uitverkiezing met al de vragen daaromheen tot een uitgangspunt is geworden van de geloofsverwegingen van zeer velen? (Zie hierover mijn lezing "De Dordtse Leerregels ... vandaag".)

Naar mijn overtuiging is het onjuist de gestelde belangrijke vragen ontkennend te beantwoorden. Men zou met die ontkenning in feite ingaan tegen het getuigenis van de kerkgeschiedenis, die in vele perioden en met betrekking tot diverse gemeenschappen een verkeerd, abstraherend en in vele opzichten inderdaad 'depressogeen' omgaan met belijdenisgegevens aanwijst. En het is naar mijn inzicht krampachtig altijd maar te willen volhouden, dat dat in genen dele aan die belijdenisgeschriften zélf ligt!

Het lijkt me ook een duidelijke zaak dat de behoefte aan een logische gedachtenontwikkeling en de behoefte aan een direkte bestrijding van opgekomen dwalingen telkens weer moeten leiden tot een isolering van bepaalde waarheidsaspecten, welke geen en tot een beklemtoning van bepaalde waarheidsaspecten, welke geen onjuistheden opleveren, maar ons toch telkens even brengen buiten de stroom waarin de bijbelse boodschap als geheel zich voortbeweegt. Men moet dan

onderscheiden tussen de waarheid-ter-plaatse en de bóódschap, die de Here in de Schriften tot ons wil doen komen. Deze stand van zaken wijst ons op de bijzondere verantwoordelijkheid welke aan predikers en onderwijzers moet worden toegekend!

De prediking heeft de belijdenisuitspraken niet als haar tékst te beschouwen. Zij moet die uitspraken als het ware weer inbedden in het geheel van de bijbelse boodschap om zo tevens de isoleringen en abstrakties weer op te heffen. Zij moet meer geven dan een behandeling van geselecteerde bewijspplaatsen. Ook in het stuk der ellende moet de prediking Christus-prediking zijn! Zou men toch de betreffende belijdenisuitspraken in feite als tékst nemen, dan zou men het gevaar lopen dat de elementen van isolering, abstraktie en uitgangspunt-vervaging in de preek en in het onderwís alleen maar versterkt terugkomen!

Vergeving der zonden

Ten aanzien van de door Aleid Schilder voorgestelde 'nieuwe kijk' past ons een "Non tali auxilio!" (Door een hulp van díe soort zijn we niet geholpen!) De kerk-geschiedenis wijst met duidelijkheid uit dat een (semi) pelagiaanse benadering geen enkele garantie voor een gezonde psychische konditie in zich besloten houdt. De stromingen van die soort hebben immers als gemeenschappelijk kenmerk, dat zij aan het 'Humanum' een zelfstandige positie toekennen tegenóver God en zijn genade, zodat niet alles uit genade is! Dat brengt met zich mee dat de zekerheid van het heil mede berusten moet op de zekerheid omtrent de éígen positieve konditie van geloof en volharding. En het was juist hierom dat de jonge Luther in het klooster bijkans helse kwellingen moest doormaken en dat de remonstranten leerden, dat een mens omtrent zijn volharding in het geloof over het algemeen géén zekerheid kon verkrijgen! Over 'depressogeen' gesproken!

Wat Aleid Schilder opmerkt over de vergeving van de zonden is het tégendeel van de waarheid! Vergeving betekent immers dat God "onze zonden werpt in de diepten der zee" (Micha 7:19). En deze daad van God is voor ons heil noodzakelijk, juist omdat de Here onze zonden niet kan aanvaarden! Daarom berust de konstruktie omtrent de zichzelf-met-zijn-gebreken-aanvaardende mens ook niet op goede gronden! De zondaar heeft om vergeving te smeken en tegen zijn zonden en gebreken te strijden! De "harmonische integratie van goed en kwaad in de éne en héle persoon" is wel zeer verwijderd van het gebod dat de Here geeft in **Matf. 5:29**: "Indien dan uw rechteroog u tot zonde zou verleiden, ruk het uit en werp het van u, want het is beter voor u, dat één uwer leden verloren ga en niet uw gehele lichaam in de hel geworden worde". Het aperte humanisme van Aleid Schilder komt het duidelijkst naar voren in het feit, dat het (echte) evangelie van de (echte) vergeving der zonden in haar betoog in feite geen rol speelt.

(mei 1989)